

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-50>

УДК 338.1:331.101

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВА ІНКЛЮЗІЯ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИЗНАЧЕННЯ

SOCIO-LABOR INCLUSION: THEORETICAL BASIS OF DEFINITION

Перегудова Тетяна Вячеславівна

кандидат економічних наук, доцент,
Державна установа «Інститут економіки та прогнозування
Національної академії наук України»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3093-6104>

Perehudova Tetiana

Institute for Economics and Forecasting
of the National Academy of Sciences of Ukraine

Стаття присвячена розгляду інклюзивності як парадигми економічного розвитку та обґрунтуванню необхідності розгляду такої категорії як соціально-трудова інклюзія, роль та значення якої обумовлено загостренням проблем на глобальному та національному ринках праці, серед яких неформальна зайнятість, збільшення рівня безробіття, особливо серед категорій з високим екстрактивним ризиком, формування категорії НЕЕТ, наявність працюючих бідних, спрямованість роботодавців на дешеву робочу силу, прекаріат, гендерні дисбаланси в оплаті праці тощо. У зв'язку з цим визначено теоретичні положення даної категорії, яка розглядається як інститут, спрямований на інституціалізацію зовнішніх ефектів соціальної взаємодії між органами державної влади та населенням шляхом стимулювання до формальної зайнятості через посилення взаємозалежності між соціальними внесками та соціальним захистом, доступом до соціальної інфраструктури.

Ключові слова: інклюзивний розвиток, соціально-трудова інклюзія, ринок праці, зайнятість, соціальний захист.

The article is devoted to the consideration of inclusiveness as a paradigm of economic development and substantiation of the need to consider such a category as social and labor inclusion. The role and importance of social and labor inclusion is due to the exacerbation of problems in global and national labor markets. The main problems are informal employment, rising unemployment, especially among high-risk categories, the formation of the NEET category, the presence of the working poor, the focus of employers on cheap labor, precariat, gender imbalances in wages, weakening the sensitivity between economic growth and employment. In this regard, the theoretical provisions of this category are determined. Social and labor inclusion is seen as an institution aimed at institutionalizing the external effects of social interaction between public authorities and the population by stimulating formal employment by strengthening the interdependence between social contributions and social protection, access to social infrastructure. Despite significant developments in the field of inclusive development, increasing the opportunities for the realization of labor potential in productive employment remains an urgent issue. This forms social and labor inclusion. The purpose of the article is to theoretically substantiate the role and essence of social and labor inclusion in the context of inclusive economic development to increase the sensitivity of the relationship between economic development and employment to improve social quality. In the system of improving the quality of the institute of social and labor inclusion it is necessary to strengthen the dependence between economic growth and productive employment, between labor contributions and social security, to remove barriers to entry into the labor market of different categories of the population, to develop personal responsibility. A society in which people have equal access to productive work and employment, taking into account their characteristics, is an inclusive society, which is what national policy should be aimed at. The quality of the institute of social and labor inclusion is determined not only by the essence and content, but also by the effectiveness of informing the established norms and rules.

Keywords: inclusive development, social and labor inclusion, labor market, employment, social protection.

Постановка проблеми. Посилення наукового обговорення стосовно подальшого економічного зростання сприяло формуванню

концепції інклюзивного розвитку. Визначення даного імперативу обумовлено глобальними та локальними політичними, економічними,

екологічними та соціальними проблемами, для вирішення яких мають бути сформовані ефективні механізми зменшення нерівності у доходах та покращення соціальної якості, що сприяло б конвергенції соціальних та економічних можливостей і підвищенню рівня життя.

Високо оцінюючи роль людського капіталу у соціально-економічному розвитку, варто звернути увагу на загострення проблем на глобальному та національному ринках праці, чому присвячено наші попередні публікації. Екстрактивними викликами національного ринку праці є неформальна зайнятість, збільшення рівня та тривалості безробіття, особливо серед категорій з високим екстрактивним ризиком, формування категорії НЕЕТ, наявність працюючих бідних, спрямованість роботодавців на дешеву робочу силу, диференціація доходів, необумовлена продуктивністю праці, прекаріат, гендерні дисбаланси в оплаті праці, послаблення чутливості між економічним ростом та зайнятістю тощо. Зазначене негативно відображається на соціальній якості та реалізації трудового потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Варто зазначити, що на необхідності інклюзивного розвитку для забезпечення сталого зростання економіки наголошується науковцями та політиками з другої половини двадцятого століття. Серед науковців світу, які здійснили дослідження в цій царині варто зазначити наступних: Д. Аджемоглу (Daron Acemoglu), Д. Робінсон (James Robinson) [1], З. Бедос (Z. Bedos) [2], С. Голандер (Saskia Hollander) та Ройан Боллінг (Rojan Bolling) [3], Дж. Подеста (Podesta J.) [4], Е. Рейнерт (Erik Reinert) [5], М. Спенс, Джойета Гупта (Joyeeta Gupta) і Мір'ям А. Ф. Рос-Тонен (Mirjam A.F. Ros-Tonen) [6] та інш.

Специфіка інституційного та економічного середовища України обумовила активне наукове обговорення інклюзивного розвитку українськими вченими, серед яких А. Базилюк та О. Жулин [7], І. Бобух та С. Щегель [8], Л. Ємельяненко та К. Дзензелюк [9], Т. Затонацька [10], О. Зубчик [11], І. Котова та Т. Павлова [12], І. Малий [13], О. Прогнімак [14], Е. Прушківська та М. Дерев'ягін [15], С. Тютюнникова та К. Пивоварова [16], Л. Федулова [17].

Відсутність однозначного визначення методологічної бази інклюзивного економічного розвитку ускладнює оцінювання ефективності реалізації соціально-економічних програм щодо досягнення пріоритетних цілей у цьому

напрямі. В той же час це створює передумови подальших наукових пошуків інклюзивних стратегій, серед яких на особливу увагу, на наш погляд, заслуговують ті, що спрямовані на соціально-трудова залучення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не дивлячись на вагомий напрацювання в царині інклюзивного розвитку, актуальним питанням залишається збільшення можливостей реалізації трудового потенціалу в умовах продуктивної зайнятості, що в сукупності формує соціально-трудова інклюзію, що і вплинуло на вибір теми та мету статті – теоретичне обґрунтування ролі та сутності соціально-трудова інклюзії в контексті інклюзивного економічного розвитку для посилення чутливості зв'язку між економічним розвитком та зайнятістю для підвищення соціальної якості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема дефініції «інклюзивний розвиток» є предметом дослідження багатьох науковців всього світу і важко встановити пріоритетність висловлювань у цій царині. Деякі вчені надають перевагу у визначенні даного концепту професору Р. Коузу [18]. Інші спираються на доповіді світових організацій та дослідження Дарона Асемоглу та Джеймса А. Робінсона, посилаючись на працю «Чому одні країни багаті, а інші бідні. Походження влади, процвітання та злидні» (Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty, 2012), в якій вони підкреслюють безперечну необхідність інклюзивних інститутів в економічному розвитку, оскільки вони сприяють заохоченню якомога більшої чисельності людей до участі в економічному житті суспільства [1].

На аспекти інклюзивного економічного розвитку також спрямована критика неолібералізму, що обумовлено неможливістю ринкової економіки вирішити соціальні проблеми, і у зв'язку з цим виникає потреба у пошуку альтернативних концепцій економічного розвитку, які б супроводжувалися збільшенням соціального добробуту [6].

Про важливість політики, спрямованої на інклюзивний розвиток неодноразово наголошували експерти різних країн світу. Так, Майкл Спенс, американський економіст, доктор філософії Гарвардського університету, професор Стенфордської бізнес-школи, лауреат Нобелівської премії з економіки за аналіз ринків з асиметричною інформацією, зазначає про те, що «неінклюзивні моделі росту завжди приречені на невдачу. Такі моделі не

можуть забезпечити стійкий високий рівень росту, необхідний для скорочення масштабів бідності і задоволення основних людських прагнень, таких як здоров'я, безпека та можливості принести користь суспільству працею та творчістю. Вони в недостатній мірі і неправильно використовують цінні людські ресурси, а найчастіше призводять до політичних та соціальних потрясінь, які часто супроводжуються ідеологічною або етнічною поляризацією, наслідком чого є різкі політичні коливання або параліч політики» [19].

Інклюзія є предметом постійного обговорення в межах діяльності Фонду Рокфеллера. За їх підходом інклюзивною є така економіка, в якій створені і розширюються можливості для реалізації особистісного потенціалу тих, хто стикається з найбільшими перешкодами щодо свого соціального просування, а критеріями є участь населення, рівність прав, стійкість та стабільність [20].

За підходом авторів стратегічного документу «Inclusive Growth Commission Making our Economy Work for Everyone» принципами інклюзивного зростання мають стати:

- можливості залучення населення до інклюзивного зростання, формування передумов реалізації трудового потенціалу для економічного розвитку;
- вимірювання людського досвіду та внеску в інклюзивний розвиток, а не абсолютне збільшення ВВП;
- доступ до якісних робочих місць зі справедливою оплатою та можливістю професійного розвитку;
- умови забезпечення стратегічного інтегрованого інвестування, фінансування соціальної та економічної інфраструктури для максимізації переваг державного, приватного секторів і домогосподарств;
- подальші тристоронні обговорення бізнесу, влади та громадян змін у соціально-економічному розвитку [21, с. 39].

На інклюзивний ріст також спрямовані проекти ОЕСД [22], доповіді Світового банку, серед яких: «Доповідь про зростання. Стратегії стійкого зростання і інклюзивного розвитку» [23], «Annual Report 2018. Ending Poverty. Investing in Opportunity» [24].

За словами Канбура (Rauniyar, Ganesh; Kanbur, Ravi) та Рауніяра (Rauniyar, Ganesh; Kanbur, Ravi) (2009), інклюзивний розвиток необхідний для справедливого економічного зростання, якісної зміни економічної структури виробництва та поліпшення соціальних показників, таких як освіта та здоров'я [25].

В системі досліджень інклюзивного розвитку деякі вчені підкреслюють також важливість свободи, демократичних цінностей та прав людини [26].

Часто термін «інклюзія» використовується в розумінні розширення можливостей людей з інвалідністю, що відповідає принципам Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, яка ратифікована Україною в 2009 р. і відповідно до якої відбувається подальша соціалізація суспільства. Якщо говорити більш широко, то інклюзивність – це включення різних категорій населення з формуванням інклюзивних соціальних норм.

Підкреслює важливість даного питання відображення принципів інклюзивного розвитку в «Цілях тисячоліття», де зазначено про необхідність сприяння стійкому інклюзивному зростанню із створенням робочих місць; розширення можливостей та сприяння соціальному, економічному та політичному включенню всіх, незалежно від віку, статі, інвалідності, раси, етнічної приналежності, походження, релігії чи економічного та іншого статусу; сприяння мирному та інклюзивному суспільству, а також інклюзивним інституціям [27].

Інклюзивність як критерій цивілізованості й інклюзивної трансформації всіх сфер суспільного життя розглядає в своїх публікаціях О. Мамедов, стверджуючи про те, що можливості за різними причинами неоднакові, тому прогрес в інклюзії полягає в забезпеченні рівного підходу до нерівних можливостей індивідів [28, с. 12–13].

Мають розвиватися інклюзивні інститути – норми, створені державою, які організують взаємовідносини з людьми в процесі соціально-економічної діяльності таким чином, щоб вони формували мотивацію суб'єктів економіки діяти за інклюзивними принципами.

Серед напрямів забезпечення інклюзивного економічного розвитку науковці та представники світових організацій наголошують на необхідності відновлення інституту повної та продуктивної зайнятості. Цей ключовий аспект відображений у доповіді «The Inclusive Growth and Development Report 2017. World Economic Forum Geneva, 2017» [29].

Варто зазначити, що дія екстрактивних інститутів посилила поляризацію як світового так і українського суспільства. Диференціація доходів продовжує збільшуватися, що призводить до соціального, трудового та економічного відторгнення населення, що довели результати досліджень Лабораторії з питань

нерівності в світі (World Inequality Lab). Щодо нерівності у світі, то для країн Близького Сходу характерна найбільша частка у національному доході 10 % самих багатих – 61 %. Високими є значення і в таких країнах, як Індія та Бразилія. На цьому порівняльному фоні яскраво виділяється Європа, частка у національному доході 10 % самих багатих якої становила 37 %, що вказує на те, що європейська політика більш ефективно сприяє вирівнюванню доходів населення та зменшенню поляризації суспільства [30].

Одночасно варто додати дані, які відображені в доповідях організації «Oxfam International», в якій зазначається, що «вісім осіб володіють таким же багатством, що і 3,6 млрд осіб, які складають найбільш біднішу половину людства». Одночасно «82 процента усього світового багатства перейшли верхньому 1 проценту, в той час як нижня половина людства взагалі не бачила ніякого покращення» [31, с. 4]. Нерівність у доходах посилює цілу систему економічних та соціальних ризиків, серед яких уповільнення людського розвитку, неефективна реалізація трудового потенціалу різних верств населення, посилення проблеми стагнації та погіршення умов життя домогосподарств із середнім рівнем доходу. Створюються нерівні можливості доступу до освіти, медичного обслуговування, гідної праці, що загострює проблему інклюзивного економічного розвитку. Як наслідок формується повільна конвергенція базових можливостей, а екстрактивні виклики ринку праці збільшують ризики соціально-трудоного відторгнення населення.

Таким чином, однією зі сфер людської діяльності, за рахунок якої мають бути забезпечені справедливі формування та перерозподіл доходів, є трудова. Соціально-трудова відносина мають виступити платформою зменшення нерівності та формування добробуту як окремої людини, родини, так і суспільства в цілому.

Досліджуючи інклюзивні аспекти на ринку праці, професор університету Бристоль Рут Левітас (Levitas Ruth) піднімає питання соціального відторгнення, наголошуючи на таких проблемах як бідність, зайнятість та моральність та стверджуючи, що відбувся перехід від розуміння соціального відчуження як проблеми бідності до питань соціальної інтеграції через оплачувану працю та моральну регламентацію [32].

Таким чином, одним із важливих аспектів інклюзивного зростання є соціально-тру-

дове залучення якомога більшої чисельності людей, що формує систему досліджень, спрямованих на інклюзивні інститути ринку праці.

Особливістю соціально-трудої інклюзії є те, що вона поєднує в собі соціальні та трудові аспекти, які взаємно доповнюють один одного формують взаємозалежність між зайнятістю в офіційному секторі економіки та соціальним захистом населення, стимулюючи офіційну продуктивну зайнятість. Соціально-трудова інклюзія спрямована на зменшення бар'єрів виходу на ринок праці; на визначення нормативно-правових, економічних, соціальних та політичних причин необхідності удосконалення інститутів задля інклюзивного економічного розвитку, який охоплює такі аспекти, як: трудові, соціальні, економічні. Одночасно, соціально-трудова інклюзія – це норми і правила державного регулювання процесу інтеграції населення працездатного віку на ринок праці за принципами гідної праці та інклюзивного економічного розвитку.

На нашу думку, соціально-трудова інклюзія є категорією, яка охоплює питання створення такої системи соціально-трудоного залучення, яка б була орієнтована на усунення бар'єрів виходу на ринок праці та стимулювання бенефіціарів до зайнятості, а працівників підвищувати продуктивність праці. В системі покращення якості інституту соціально-трудої інклюзії варто посилити залежність між економічним зростанням та продуктивною зайнятістю, між трудовими внесками та соціальним забезпеченням, згладжувати перешкоди для виходу на ринок праці різних категорій населення, розвивати особисту відповідальність зниження рівня ризику соціального відторгнення.

В даному контексті хотілося б зауважити, що якість інституту соціально-трудої інклюзії визначається не тільки сутністю та змістом, а й ефективністю інфорсменту встановлених норм та правил. Так, значні обсяги тіньового сектору та неформальної зайнятості доводять ознаки процесу формування опортуністичної поведінки та зменшення зацікавленості населення працездатного віку працювати в умовах офіційної зайнятості через слабку взаємозалежність між соціальними, трудовими внесками та соціальним захистом, доступом до соціальної інфраструктури та задоволеністю її якістю, що в сукупності сприяє соціально-трудої ексклюзії населення.

Висновки. Те, що інклюзивні аспекти розвитку стали предметом обговорення серед прогресивних науковців багатьох країн світу,

є індикатором необхідності пошуку такої соціальної моделі, при якій були б сформовані взаємозв'язки між сторонами соціально-трудоових відносин, які б надали їй інклюзивних властивостей. Виходячи з цих положень і виокремлюючи трудову складову в стратегіях економічного розвитку, з'ясовано сутність категорії «соціально-трудова інклюзія» як інституту ринку праці та соціальної політики. Виходячи з ключового розуміння категорії «інклюзія» як включеність, вважаємо за доцільне визначити соціально-трудова інклюзію як інститут, спрямований на інституціалізацію зовнішніх ефектів соціальної взаємодії між органами державної влади та населенням шляхом стимулювання до формальної зайнятості за принципами гідної праці та збалансованості попиту та пропозиції робочої сили для забезпечення конкурентоспроможної економіки.

Для України актуальність даної проблематики посилюється через ознаки формаль-

ної рівності при фактичній нерівності – ексклюзивна інклюзивність. Визнання права на рівний доступ до зайнятості ще не створює само по собі такого доступу та не формує умови продуктивної зайнятості на умовах гідної праці. Майже невідомими є механізми виходу бенефіціарів зі стану утримання та переходу населення працездатного віку з неформальної до формальної зайнятості. В умовах необхідності збалансованого розвитку національного ринку праці постає питання щодо формування підходу реалізації концепції гідної праці в частині повної та продуктивної зайнятості з урахуванням соціально-трудоової інклюзії в контексті розширення можливостей зайнятості. Тому, досліджуючи методологічні дефініції інклюзивного розвитку, вважаємо доцільним розглядати соціально-трудова інклюзію населення як важливу детермінанту соціально-економічного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Daron Acemoglu, James Robinson. Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity and Poverty. Paperback. September. 17. 2013.
2. Зені Мінтон Бедос. Для багатших і для бідніших. Зростання нерівності – одна з найбільших соціально-економічних і політичних проблем сучасності. *Український тиждень*. 31 жовтня 2012 р. URL: <http://tyzhden.ua/World/62625>.
3. Saskia Hollander, Rojan Bolling. Practice, don't preach: getting serious about inclusive development. 25 February, 2015. URL: <https://www.thebrokeronline.eu/practice-don-t-preach-getting-serious-about-inclusive-development>.
4. Podesta J. Inclusive Economic Growth: Increasing Connectivity, Expanding Opportunity, and Reducing Vulnerability. URL: <https://www.americanprogress.org/issues/economy/report/2013/02/07>.
5. Райнерт Э.С. Как богатые страны стали богатыми, и почему бедные страны остаются бедными / пер. с англ. Н. Автономовой. Москва : Изд. дом Гос. ун-та – Высшей школы экономики, 2011. С. 153.
6. Joyeeta Gupta, Mirjam A.F. Ros-Tonen. Encyclopedia of Global Environmental Governance and Politics, Publisher: Edward Elgar Publishing Limited: Cheltenham, UK /Northampton, MA, USA, Editors: Pattberg P.H., Zelli F., January, 2015, pp.35–44. URL: https://www.researchgate.net/publication/303311950_Inclusive_development.
7. Базиліюк А. В., Жулин О. В. Інклюзивне зростання як основа соціально-економічного розвитку. *Економіка та управління на транспорті*. 2015. Вип. 1. С. 19–29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eut_2015_1_5.
8. Бобух І. М., Щегель С. М. Стратегічні орієнтири економічного зростання України: інклюзивність як ключовий пріоритет. *Вісник Національної академії наук України*. 2018. № 7. С. 55–70.
9. Ємельяненко Л. М., Дзензелюк К. В. Проблеми та перспективи соціально-орієнтованого інклюзивного розвитку в Україні. *Соціально-трудоові відносини: теорія та практика*. 2017. № 1. С. 125–134. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stvttp_2017_1_12.
10. Затонацька Т. Г. Фінансове забезпечення інклюзивного зростання та подолання бідності в Україні: існуюча практика та перспективи. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2014. Вип. 2. С. 103–114. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tppe_2014_2_12.
11. Зубчик О. А. Індекс інклюзивного розвитку як сучасний інструмент аналізу державної політики. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. 2018. Т. 29(68), № 1. С. 86–91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sntvupa_2018_29_1_18.
12. Котова І. М., Павлова Т.В. Інклюзивний розвиток національної економіки: глобальні тенденції. *Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи*: матер. VI Міжнародної наук.-практ. конф., 4–5 жовтня 2018 р. Одеса : «Принт бистро», 2018. С. 59–64.

13. Малий І. Й., Ємельяненко Л. М., Дзензелюк К. В. Імплементція концепції інклюзивного розвитку в практику регулювання зайнятості населення. *Ефективна економіка*. 2018. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6776>.
14. Прогнімак О. Д. Інклюзивний розвиток України: перешкоди vs перспективи. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 1 (51). С. 187–197.
15. Прушківська Е. В., Дерев'ягін М. В. Теоретичні аспекти інклюзивного розвитку та його роль в сучасних умовах. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2018. № 2. С. 24–33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evngu_2018_2_5.
16. Тютюнникова С. В., Пивоварова К. Л. Інклюзивний розвиток національної економіки як чинник подолання бідності. *Бізнесінформ*. 2018. № 8. С. 105–111. URL: <http://oaji.net/articles/2017/727-1541079352.pdf>.
17. Федулова Л. І. Інклюзивні інновації в системі соціально-економічного розвитку. *Економіка: реалії часу*. 2016. № 3 (25). С. 56–65. URL: <http://economics.opu.ua/files/archive/2016/No3/56.pdf>.
18. Coase R. The Nature of the Firm. *Economica*, vol. 4, no. 16, November 1937, pp. 386–405.
19. Commission on Growth and Development (2008). The Growth Report: Strategies for Sustained Growth and Inclusive Development. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/6507/449860PUBOBox3101OFFICIALOUSE00ONLY1.pdf>.
20. Pacetti, E.G. (2016). The five Characteristics of an Inclusive Economy: Getting Beyond the Equity-Growth Dichotomy. *The Rockefeller Foundation*, December 13. URL: <https://www.rockefellerfoundation.org/blog/five-characteristics-inclusive-economy-getting-beyond-equity-growth-dichotomy>.
21. Inclusive Growth Commission Making our Economy Work for Everyone / Stephanie Flanders, Giles Andrews, Henry Overman, Indy Johar, Julia Unwin, Naomi Eisenstadt, Richard Reeves, Rob Whiteman, Sir John Rose, Ben Lucas, Charlotte Alldritt. 2017. 53 p. URL: https://www.thersa.org/globalassets/pdfs/reports/rsa_inclusive-growth-commission-final-report-march-2017.pdf.
22. OECD Inclusive Growth Project. URL: <https://www.oecd.org/inclusive-growth/about.htm>.
23. Доклад о росте. Стратегии устойчивого роста и инклюзивного развития / Всемирный банк. Москва : Весь Мир, 2009.
24. «Annual Report 2018. Ending Poverty. Investing in Opportunity». URL: <https://www.worldbank.org/en/about/annual-report>.
25. Rauniyar, Ganesh; Kanbur, Ravi. 2009. Inclusive Growth and Inclusive Development: A Review and Synthesis of Asian Development Bank Literature. Asian Development Bank.
26. Sachs, Ignacy, Inclusive Development Strategy in an Era of Globalization (May 2004). DOI: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.908233>.
27. Глобальні цілі сталого розвитку 2015-2030. United Nations Ukraine. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/sustainable-development-goals.html>.
28. Мамедов О. Экономика инклюзивной цивилизации. *TERRA ECONOMICUS*. 2017. Том 15. № 3. С. 6–18.
29. The Inclusive Growth and Development Report 2017. World Economic Forum Geneva, 2017. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Forum_IncGrwth_2017.pdf.
30. Доклад о неравенстве в мире 2018. Основные положения. URL: <https://wir2018.wid.world/files/download/wir2018-summary-russian.pdf>.
31. Индексы и индикаторы человеческого развития. Обновленные статистические данные 2018. Опубликовано для Программы развития Организации Объединенных Наций (ПРООН). URL: http://hdr.undp.org/sites/default/files/2018_human_development_statistical_update_ru.pdf.
32. Levitas, R. (2005). *The Inclusive Society? Social Exclusion and New Labour*. Second edition. London: Macmillan, 223 p. URL: [https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=65-JDAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&q=Levitas,+R.+\(1998\).+The+Inclusive+Society%3F+Social+Exclusion+and+New+Labour.+London:+Macmillan,+223+p&ots=T8Tc1JK-yk&sig=0MgHOQ9oJwKP5Bdkx8m0og2Gvsg&redir_esc=y#v=onepage&q&f=true](https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=65-JDAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&q=Levitas,+R.+(1998).+The+Inclusive+Society%3F+Social+Exclusion+and+New+Labour.+London:+Macmillan,+223+p&ots=T8Tc1JK-yk&sig=0MgHOQ9oJwKP5Bdkx8m0og2Gvsg&redir_esc=y#v=onepage&q&f=true).

REFERENCES:

1. Daron Acemoglu, James Robinson (2013) *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity and Poverty*. Paperback. September. 17.
2. Zeni Minton Bedos (2012) *Dlia bahatshykh i dlia bidnishykh. Zrostantia nerivnosti – odna z naibilshykh sotsialno-ekonomichnykh i politychnykh problem suchasnosti* [For the rich and for the poor. The growth of inequality is one of the biggest socio-economic and political problems of our time]. *The Ukrainian week*, 31 October. Retrieved from: <http://tyzhden.ua/World/62625>. (in Ukrainian)

3. Saskia Hollander, Rojan Bolling (2015) Practice, don't preach: getting serious about inclusive development. 25 February. Retrieved from: <https://www.thebrokeronline.eu/practice-don-t-preach-getting-serious-about-inclusive-development>.
4. Podesta J. (2013) Inclusive Economic Growth: Increasing Connectivity, Expanding Opportunity, and Reducing Vulnerability. February, 7. Retrieved from: <https://www.americanprogress.org/issues/economy/report/2013/02/07>.
5. Raynert E. S. (2011) Kak bogatyie stranyi stali bogatymi, i pochemu bednyie stranyi ostayutsya bednymi [How rich countries got rich and why poor countries stay poor]. Moscow: Izd. dom Gos. un-ta – Vyisshy shkolyi ekonomiki. S. 153. (in Russian)
6. Joyeeta Gupta, Mirjam A. F. Ros-Tonen (2015) Encyclopedia of Global Environmental Governance and Politics, Publisher: Edward Elgar Publishing Limited: Cheltenham, UK / Northampton, MA, USA, Editors: Pattberg P.H., Zelli F., January, pp. 35–44. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/303311950_Inclusive_development.
7. Bazyliuk A. V., Zhulyn O. V. (2015) Inkliuzyvne zrostantia yak osnova sotsialno-ekonomichnoho rozvytku [Inclusive growth as a basis for socio-economic development]. *Ekonomika ta upravlinnia na transporti*. Vyp. 1, S. 19–29. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eut_2015_1_5. (in Ukrainian)
8. Bobukh I. M., Shchehel S. M. (2018) Stratehichni oriientyry ekonomichnoho zrostantia Ukrainy: inkliuzyvnist yak kliuchovyi priorytet [Strategic guidelines for Ukraine's economic growth: inclusiveness as a key priority]. *Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy*, № 7, S. 55–70. (in Ukrainian)
9. Yemelianenko L. M., Dzenzeliuk K. V. (2017) Problemy ta perspektyvy sotsialno-oriientovanoho inkliuzyvnoho rozvytku v Ukraini [Problems and prospects of socially oriented inclusive development in Ukraine]. *Sotsialno-trudovi vidnosyny: teoriia ta praktyka*, no. 1, pp. 125–134. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stvttp_2017_1_12. (in Ukrainian)
10. Zatonatska T. H. (2014) Finansove zabezpechennia inkliuzyvnoho zrostantia ta podolannia bidnosti v Ukraini: isnuucha praktyka ta perspektyvy [Financial support for inclusive growth and poverty reduction in Ukraine: current practice and prospects]. *Teoretychni ta prykladni pytannia ekonomiky*. Vyp. 2, pp. 103–114. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpe_2014_2_12. (in Ukrainian)
11. Zubchuk O. A. (2018) Indeks inkliuzyvnoho rozvytku yak suchasnyi instrument analizu derzhavnoi polityky [Inclusive Development Index as a modern tool for public policy analysis]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho*. T. 29(68), no. 1, pp. 86–91. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sntvupa_2018_29_1_18. (in Ukrainian)
12. Kotova I. M., Pavlova T. V. (2019) Inkliuzyvnyi rozvytok natsionalnoi ekonomiky: hlobalni tendentsii [Inclusive development of the national economy: global trends]. *Ekonomiko-pravovi aspekty hospodariuvannia: suchasnyi stan, efektyvnist ta perspektyvy*: mater. VI Mizhnarodnoi nauk.-prakt. konf., 4–5 zhovtnia 2018 r. Odesa : «Prynt bystro», pp. 59–64. (in Ukrainian)
13. Malyi I. Y., Yemelianenko L. M., Dzenzeliuk K. V. (2018) Implementatsiia kontseptsii inkliuzyvnoho rozvytku v praktyku rehuliuвання zainiatosti naselennia [Implementation of the concept of inclusive development in the practice of employment regulation]. *Efektivna ekonomika*, no. 12. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6776>. (in Ukrainian)
14. Prohnyk O. D. (2018) Inkliuzyvnyi rozvytok Ukrainy: pereshkody vs perspektyvy [Inclusive development of Ukraine: obstacles vs prospects]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*, no. 1 (51), pp. 187–197. (in Ukrainian)
15. Prushkivska E. V., Dereviahin M. V. (2018) Teoretychni aspekty inkliuzyvnoho rozvytku ta yoho rol v suchasnykh umovakh [Theoretical aspects of inclusive development and its role in modern conditions]. *Ekonomichnyi visnyk Natsionalnoho hirnychoho universytetu*, no. 2, pp. 24–33. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evngu_2018_2_5. (in Ukrainian)
16. Tiutiunykova S. V., Pyvovarova K. L. (2018) Inkliuzyvnyi rozvytok natsionalnoi ekonomiky yak chynnyk podolannia bidnosti [Inclusive development of the national economy as a factor in overcoming poverty]. *Biznesinform*. № 8. S. 105–111. Retrieved from: <http://oaji.net/articles/2017/727-1541079352.pdf>. (in Ukrainian)
17. Fedulova L. I. (2016) Inkliuzyvni innovatsii v systemi sotsialno-ekonomichnoho rozvytku [Inclusive innovations in the system of socio-economic development]. *Ekonomika: realii chasu*, no. 3 (25), pp. 56–65. Retrieved from: <http://economics.opu.ua/files/archive/2016/ No3/56.pdf>. (in Ukrainian)
18. Coase R. (1992) The Nature of the Firm. *Economica*, vol. 4, no. 16, November 1937, pp. 386–405.
19. Commission on Growth and Development (2008) The Growth Report: Strategies for Sustained Growth and Inclusive Development. Retrieved from: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/6507/449860PUBOBox3101OFFICIALOUSE00ONLY1.pdf>.
20. Pacetti, E. G. (2016) The five Characteristics of an Inclusive Economy: Getting Beyond the Equity-Growth Dichotomy. *The Rockefeller Foundation*, December 13. Retrieved from: <https://www.rockefellerfoundation.org/blog/five-characteristics-inclusive-economy-getting-beyond-equity-growth-dichotomy>.

21. Inclusive Growth Commission Making our Economy Work for Everyone / Stephanie Flanders, Giles Andrews, Henry Overman, Indy Johar, Julia Unwin, Naomi Eisenstadt, Richard Reeves, Rob Whiteman, Sir John Rose, Ben Lucas, Charlotte Alldritt. 53 p. Retrieved from: https://www.thersa.org/globalassets/pdfs/reports/rsa_inclusive-growth-commission-final-report-march-2017.pdf.
22. OECD Inclusive Growth Project. Retrieved from: <https://www.oecd.org/inclusive-growth/about.htm>.
23. Doklad o roste. Strategii ustoychivogo rosta i inklyuzivnogo razvitiya (2009). Vsemirnyiy bank. Moscow: Ves Mir. (in Russian)
24. «Annual Report 2018. Ending Poverty. Investing in Opportunity». Retrieved from: <https://www.worldbank.org/en/about/annual-report>.
25. Rauniyar, Ganesh; Kanbur, Ravi (2009) Inclusive Growth and Inclusive Development: A Review and Synthesis of Asian Development Bank Literature. Asian Development Bank.
26. Sachs, Ignacy, Inclusive Development Strategy in an Era of Globalization (May 2004). DOI: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.908233>.
27. Hlobalni tsili staloho rozvytku 2015-2030. United Nations Ukraine. Retrieved from: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/sustainable-development-goals.html>. (in Ukrainian)
28. Mamedov O. (2017) Ekonomika inklyuzivnoy tsivilizatsii [The Economy of an Inclusive Civilization]. *TERRA ECONOMICUS*. Tom 15, no. 3, pp. 6–18. (in Russian)
29. The Inclusive Growth and Development Report 2017. World Economic Forum Geneva, 2017. Retrieved from: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Forum_IncGrwth_2017.pdf.
30. Doklad o neravenstve v mire 2018. Osnovnyie polozheniya [World Inequality Report 2018. Key Messages.]. Retrieved from: <https://wir2018.wid.world/files/download/wir2018-summary-russian.pdf>. (in Russian)
31. Indeksyi i indykatoryi chelovecheskogo razvitiya. Obnovlennyye statisticheskie dannyye 2018. Opublikovano dlya Programmy razvitiya Organizatsii Ob'edinennyih Natsiy (PROON) [Indices and indicators of human development. Updated statistics 2018. Published for the United Nations Development Program (UNDP)]. Retrieved from: http://hdr.undp.org/sites/default/files/2018_human_development_statistical_update_ru.pdf. (in Russian)
32. Levitas, R. (2005) *The Inclusive Society? Social Exclusion and New Labour*. Second edition. London: Macmillan, 223 p. Retrieved from: [https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=65-JDAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Levitas,+R.+\(1998\).+The+Inclusive+Society%3F+Social+Exclusion+and+New+Labour.+London:+Macmillan,+223+p&ots=T8Tc1JK-yk&sig=0MgHOQ9oJwKP5Bdkx8m0og2Gvsg&redir_esc=y#v=onepage&q&f=true](https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=65-JDAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Levitas,+R.+(1998).+The+Inclusive+Society%3F+Social+Exclusion+and+New+Labour.+London:+Macmillan,+223+p&ots=T8Tc1JK-yk&sig=0MgHOQ9oJwKP5Bdkx8m0og2Gvsg&redir_esc=y#v=onepage&q&f=true).